

JAMRACHŮV ZVĚŘINEC

CAROL BIRCHOVÁ

HOST

**JAMRACHŮV
ZVĚŘINEC**

JAMRACHŮV ZVĚŘINEC

CAROL BIRCHOVÁ

BRNO 2013

Carol Birch: Jamrach's Menagerie

Copyright © 2011 by Carol Birch

Translation © Tomáš Kačer, 2012

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o. 2012, 2013
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7294-877-2 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7294-878-9 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7294-879-6 (Formát PDF pro čtečky)

ISBN 978-80-7294-880-2 (Formát MobiPocket)

Pro Budgieho

ČÁST PRVNÍ

Narodil jsem se dvakrát. Poprvé v dřevěné místnosti, která čněla nad černé vody Temže, a pak znova o osm let později v Ratcliffe Highway, když mě do tlamy vzal tygr a všechno to doopravdy začalo.

Řekněte Bermondsey a všichni nakrčí nos. A stejně to byl domov, dřív než všechny další domovy. Když jsme spali, šplouchala pod námi řeka. Ze dveří byl přes dřevěnou zábranu vidět plavební kanál před domem, kudy se se zvláště liknavým, šedivým bubláním valila voda. Přes latky jste v tom šedém sajrajtů dole viděli pohyb. Mezi hromadami tlejícího dřeva se táhl hustý zelený sliz, leskl se, jak na něho ta břecha stříkala.

Pamatuju si zakroucené uličky s ohnutými lokty a křivými koleny, rozježděné kobylince na cestě, trus ovcí, které každý den chodily z bahnisek kolem našeho domu, i dobytek bučící nesnesitelným zármutkem na dvoře koželužny. Pamatuju si tmavé cihly továrny, kde se vydělávala kůže, a že padal černý déšť. Zkrabatělé červené cihly ve zdech byly od sazí ztmavlé jako dehet. Když jste se jich dotkli, konečky prstů se vám černě leskly. Zpod dřevěného mostu vycházel těžký zápach, a když jste přes něj ráno cestou do práce přecházeli, cpal se vám do frňáku.

Vzduch nad řekou plnily zvuky a déšť. A někdy v noci se nad třpytivou vodou nesl zpěv námořníků — jejich hlasy pro mě byly stejně divoké a temné jako živly samy —, popěvky odevšad ve zvláštních, šišlavých i uřvaných jazycích a s melodiemi, které stoupaly a klesaly jako spousta malých schodišť, při nichž jsem měl pocit, že jsem se ocitl tam daleko, na neznámých místech, kde pálí slunce.

Při pohledu ze břehu byla řeka velkolepá, ale odporná, když jste bosýma nohama natrefili na tenké červené hlísty žijící v lepkavém bahně. Pamatuju si, jak se kroutili.

Ale pohledte na *nás*.

Prolézali jsme křížem krážem nové stoky, sami jako červi, hubení šediví chlapani a hubené šedivé dívky, šediví jako bahno, kterým jsme se brodili a cákali jím kolem sebe v temných tunelech s oblym ústím, kde to páchlo jako v pekle. Stěny pokrývala ztvrdlá vrstva černých hoven. Vyloupávali jsme z ní pence ve snaze naplnit si kapsy, zakrývali jsme si nos a pusku kapesníkem a oči nám slzely a štípaly. Někdy jsme se pozvraceli. Bylo to stejně běžné jako kýchat nebo říhat. A když jsme s přimhouřenýma očima vyšli ven na náplavku, čekal nás nádherný pohled: velký zázrak, vysoký a majestátní trojstěžňový klipr s nákladem čaje z Indie vplouvající do londýnského přístaviště, kde odpočívala stovka lodí jako čistokrevní koně, které hřebelcují, kurýrují, připravují, konejší a uklidňují před blížícím se velkým mořským dostihem.

Jenomže kapsy jsme neměli plné nikdy. Pamatuju si na hryzáni v břicho, na nevolnost z hladu. Na to, co se s mým tělem dělo celou noc, zatímco jsem ležel v posteli.

Tohle všechno bylo dávno. V těch dnech se moje máti klidně mohla vydávat za děcko. Byla to malá, hranatá bytůstka se svalnatými rameny a pažemi. Při chůzi dělala velké kroky a komíhala rukama od ramen dolů. Byla k popukání, matinka moje. Spali jsme spolu na přistýlce. V pokoji nad řekou

j jsme se navzájem ukolébávali zpěvem — měla moc pěkný, nakřáplý hlas —, ale občas přišel jeden pán, a to jsem pak musel jít vedle a zavrtat se pod okraj staré zvalené peřiny, kde mě z boku do hlavy přes příkrývku štouchaly bosýma nohama malé děti a hodovaly na mně blechy.

Ten pán, co chodil za mámou, nebyl můj táta. Můj táta byl námořník a umřel dřív, než jsem se narodil, tak to máti říkala, ale nikdy toho moc neprozradila. Tenhle pán byl vytáhlý, hubený, šlachovitý tvor s ústy plnými křivých zubů a neposednýma nohama, kterýma bez ustání klepal do rytmu pokaždé, když seděl. Řekl bych, že se musel nějak jmenovat, ale nikdy jsem nezjistil jak, a jestli jo, tak jsem to zapomněl. Je to jedno. Nikdy jsem s ním neměl nic společného, ani on se mnou.

Jednoho dne přišel, když si zrovna něco pobrukovala nad šitím — spravovala nějakému námořníkovi kalhoty rozedrané v rozkroku —, shodil ji na zem a začal do ní kopat a řval, že je špinavá coura. Měl jsem strach a myslím, že větší strach jsem nikdy předtím neměl. Odkutálela se pryč, praštila se hlavou o nohu stolu a potom vyskočila a ječela jako smyslů zbavená, že je parchant a hajzl a že už s ním nikdy nechce nic mít, a mávala kolem sebe těma svýma krátkýma, silnýma pažema, a obě ruce měla sevřené v pěst, připravené k úderu. „Lhářko!“ zahřímal.

Netušil jsem, že má takovýhle hlas. Jako by byl dvakrát tak velký.

„Lhářko!“

„*Žá* že jsem lhářka?“ zavřeštěla a vrhla se mu z obou stran po hlavě, popadla ho za uši a lomcovala mu s ní, jako by natřásala starý polštář. Když ho pustila, zapotácel se. Vyběhla ven na pavlač, křičela zplna hrdla a všechny sousedky se vyhrnuly ven s vykasanými sukňemi, některé měly v ruce nůž, jiné tyč nebo hrnec a jedna držela svícen. Prohnal se mezi nimi s vytaseným nožem, strašlivou obrovitou kudlou zdviženou

nad rameno, všem jim vynadal do kurev a nakonec je setřásl a utekl k mostu.

„Dostanu tě, ty mrcho!“ křičel zdálky. „Dostanu tě a rozpáru ti břicho!“

Tu noc jsme utekli. Nebo si to tak aspoň pamatuju. Třeba to nebylo tu noc, třeba to bylo o pár dní nebo o týden později, ale z Bermondsey si pak už na nic nevzpomínám, jenom na jasný měsíc na řece, jak jsem šel bosky za mámou přes Londýnský most vstříc svému druhému narození. Bylo mi osm.

Vím, že do ulic v Ratcliffe Highway jsme přišli včas, a tam jsem se setkal s tygrem. Všechno, co se přihodilo potom, už bylo jen důsledkem. Věřím v osud. V hody kostek, tahání sirek. Vždycky to tak bylo. Zastavili jsme se na Watney Street. Bydleli jsme ve vraním hnízdě v domě paní Reganové. Ke dveřím vedly dlouhé schody. Kolem suterénu bylo zábradlí, které ohraničovalo hluboký, tmavý prostor, kde se po nocích scházeli muži na partičku a pár skleniček něčeho ostřejšího. Paní Reganová, vysoká ztrhaná ženská s pobledlým, vystrašeným výrazem, bydlela pod námi s neustále se proměňující skvadrou námořníků a šmelinářů, a o patro výš bydlel pan Reuben, starý černochoch s bílými vlasy a hustým žlutým knírem. Uprostřed našeho pokoje byl natažený závěs a za ním celý den tiše pochrupevaly dvě staré pruské štětky, kterým se říkalo Mari-Lou a Silky. Naše malá část cimry měla okno s výhledem na ulici. Ráno mi do snů vstupovala vůně kvásku z pekařství naproti. Vyjma neděle nás každý den brzy ráno budilo skřípání pekařova trakaře na kamenné dlažbě a o chvílku později pak trhovci, kteří si stavěli stánky. Watney Street byla jedno velké tržiště. Bylo tam cítit shnilé ovoce a zelenina, zatuchlá rybina, dva masivní barely na maso, které stály o troje dveře dál před řeznictvím a z nichž přes okraj vyčuhovaly rypáky z rozčtvrcených prasečích hlav. Ani zdaleka to nebylo tak špatné jako Bermondsey, kde to páchlo po hovnech. Než jsme se odstěhovali do Highway, nikdy jsem

si neuvědomil, že v Bermondsey páchnou hovna. Byl jsem jenom dítě. Myslel jsem si, že smrad hoven je přirozeným pachem světa. Watney Street a Highway a všechno okolo mi připadalo sladší a čistší než cokoli, s čím jsem se doposud setkal, a až později jsem s velikým překvapením zjistil, za jak příšerně smradlavou díru ho považují ostatní.

Po chodnících odtékal lák a krev do kanálů a vsakoval se do břečky pod trakaři, kterými se celý den šibovalo tam a zase zpátky, tam a zase zpátky, do domu, nahoru po schodech, do pokoje. Naučenými pohyby jsem se v té břečce klouzal bosýma nohama, ale bylo to lepší než každodenní temžské bahno plné hoven.

Na každých dveřích a každém trakaři visely mucholapky. Všechny byly černé a zdrsnělé milionem much, ale ničemu to nepomáhalo. Další milion jich vesele poletoval vzduchem a procházel se po vnitřnostech, které řezníkův pomocník časně zrána velice pečlivě nařezal na tenké plátky a vystavil ve výloze.

Ve Watney Street se dalo sehnat cokoli. Na našem konci byly jen obytné domy a ve zbylé části obchody a hospody, ale celá ulice byla jedno velké tržiště. Prodávalo se levné zboží: staré oblečení, staré železo, staré všechno možné. Když jsem šel přes trh, měl jsem oči ve stejné výšce jako hlávky zelí, hrbaté brambory, ovčí játra, nasolené okurky, králičí kožky, kořeněné salámy, hovězí nožky a jemně zakulacená, rostoucí bříška dam. Srocovaly se tu různé druhy lidí, rváči i chudáci, probírali se hromadami starých obnošených bot a hadrů, hemžili se jako mravenci, strkali se a vráželi do sebe a nadávali si, urputné staré dámy, děti jako já, námořníci i usměvavé holky a ošuntělí chlapi. Všichni křičeli. Když jsem tam vkročil poprvé, napadlo mě, sakryš, hlavně do toho hnusu nesmíš spadnout, jsi malej, tak by se ti to mohlo velmi lehce stát. Nejlíp uděláš, když se budeš držet poblíž trakařů, aby ses jich moh kdyžtak chytnout.

Bavilo mě dělat poslíčka. Na jedné straně byl Tower, na druhé Shadwell. Všechny obchody byly plné věcí z moře a lodí a já jsem ze všeho nejradši postával u výloh a motal se kolem dveří, abych z toho světa zachytil aspoň závan. Takže když mě jednoho dne paní Reganová poslala pro pytlík tabáku pro pana Reubena, šel jsem pro něj do přístavu určitě nejmíň hodinu. Od jedné z ženských, co ho prodávaly, jsem vzal půl libry, a když jsem se vracel zpátky, měl jsem hlavu jako ve snách a stejně tak jsem vnímal cestu, takže jsem si nic nemyslel o košíku s hřebeny na chodníku, kam ho upustila bledá dívka s jizvou na krku, ani o tom, že lidé se vytrácejí do dveří a průchodů, jako by je tam vtahoval nějaký mocný dech, a tisknou se ke zdem. Moje uši nezachytily náhlé ztišení běžného highwayského rytmu, ticho jednoho velkého společného zadržetí dechu. Jak by mohly? Neznal jsem Highway. Znal jsem jenom tmavou vodu a bubliny špíny a malé lávky přes říčky plné hoven, které se chvěly bez ohledu na to, jak lehkou nohou jste je přecházeli. „Tohle nový místo, tohle námořnický městečko, kde zůstanem a uděláme si tu hezký pohodlíčko, Jaffy, ty můj kluku,“ jak se vyjádřila moje máti, bylo v každém ohledu a ve všem jiné. Viděl jsem tam věci, které jsem neviděl nikdy předtím. V novém labyrintu úzkých uliček se to hemžilo tvářemi a hlasy z celého světa. Na rohu před pivnicí jménem U Černého Jacka ladně tančil medvěd brtník. Procházeli se tu pánové s papoušky na rameni, skvostnými ptáky v jasném šarlatu, pampeliškové žlutí, nebeském nachu. S očima vědoucíma, poněkud pobaveným výrazem a šupinatýma nohama. Ve vzduchu na rohu Martha Street se vznášela smyslná vůně arabského šerbetu a ze dveří se vykláněly ženy v hedvábí jasně barevném jako papoušci, s rukama v bok a s mocnými ňadry, jako figury na předních lodí kotvících u přístavní hráze.

Výlohy obchodů v Bermondsey byly zaprášené. Když jste přiblížili obličej a zahleděli se dovnitř, viděli jste staré

mucholapky, bledé plátky masa, posypané koláče, proužky cibule odpadávající na žloutnoucí noviny. V Highway byly obchody plné ptáků. Klece byly naskládáné do výšky jedna na druhou a ve všech se mačkali tvorové podobní vrabcům, ale zářiví jako cukrátky, červení a černí, bílí a žlutí, fialoví a zelení a někteří jemně levanduloví jako žilky na hlavě mi minka. Člověku se až tajil dech, když je viděl tak natěsnané, po obou stranách namačkané křídly na ostatní. V Highway hřadovali zelení papoušci na stožárech lamp. Koláče a dorty za vysokými skleněnými výlohami zářily jako patrové draho-kamy. Nějaký černochoch se zlatými zuby a bílýma očima nesl kolem krku hada.

Jak jsem mohl vědět, co možné je a co není? A když přede mě v celé své nádheře předstoupilo nemožné a uprostřed Ratcliffe Highway šlo směrem ke mně, proč bych měl vědět, jak se zachovat?

Jistě, kočku jsem už předtím viděl. V Bermondsey se kvůli nim nedalo spát, lezly po střechách a kňouraly jako čerti. Žily ve smečkách, naježené a s divokýma očima, procházely se po dřevěných ochozech a mostech, praly se s krysami. Jenomže tahle kočka...

Samo slunce sestoupilo na zem a procházelo se po ní.

Stejně jako byli bermondseyští ptáci malí a hnědí, zatímco v mém novém domově naopak velcí a duhově zbarvení, tak se zdálo, že i kočky v Ratcliffe Highway musejí být plemenem po všech stránkách nadřazeným těm našim zakrslým micinám ze severního břehu. Tahle kočka byla rostlá jako menší kůň, mohutná, s pevnou hrudí a ramena jí silou jen hrála. Byla zlatá a vzor, který měla s naprostou dokonalostí pečlivě namalovaný po celém těle, měl tu nejčernočernější barvu na světě. Tlapy měla velké jako stoličky a náprsenku sněhobílou.

Někde jsem ji už viděl, nakreslenou na plakátu na London Street na opačném břehu. Proskakovala hořícím kruhem a měla otevřenou tlamu. Mytické zvíře.

Vůbec si nevzpomínám na to, jak jedna noha střídala druhou, ani na dlažbu pod nimi. Přitahovala mě jako med vosu. Vůbec jsem se nebál. Stanul jsem před bohorovným nezájmem v její tváři a pohlédl do jejích jasných, žlutých očí. Měla zahnutý, ochmýřený čenich jako ze zlata, nozdry růžové a vlhké jako štěně. Zdvihla mohutné, bíle tečkované pysky, usmála se a vousy se jí rozevřely do květu.

Uvědomil jsem si, že mi srdce vyskočilo kamsi převysoko a tluče jako pěstička pokoušející se utéct pryč.

Nic na světě mi nemohlo zabránit zvednout ruku a pohladit ten její široký, teplý, huňatý čenich. Dokonce ještě teď ten nádherný dotek cítím. Nikdy nic nebylo tak měkké a čisté. Přes pravé rameno jí přeběhla vlnka, když zvedla tlapu — větší, než byla moje hlava —, a líně mě srazila k zemi. Jako by mě svalil polštář. Upadl jsem na zem, ale nestalo se mi nic vážného, jen jsem si vyrazil dech, a pak už to byl sen. Vzpomínám si, že všichni křičeli a volali, ale zdálky, jako bych se ponořil pod vodu. Svět se obrátil vzhůru nohama a jasným proudem tekl okolo mě, země vespod se pohybovala, vlasy mi padaly do očí. Měl jsem v sobě jakousi radost, to vím jistě — a nic, co by se dalo nazvat strachem, jen divokost. Držela mě v tlamě. Její dech mě spaloval vzadu na krku. Nohy jsem vlekl za sebou a kdesi v dálce jimi tloukl o zem. Viděl jsem, jak její zlatavě oranžové tlapy s bílou špičkou našlapují po zemi, zlehka, jako peříčko.

Vzpomínám si na plavbu proti proudu divokých vod, na kvílení milionu schrán, nekonečný, bezčasý zmatek. Nebyl jsem nikdo. Neměl jsem jméno. Nikde jsem se nenacházel. Potom jsem si v jednu chvíli *uvědomil*, že nejsem nic, a tím skončilo nic a započal strach. Nikdy předtím jsem podobný pocit ztracenosti nezakusil, ačkoli mě v životě ještě mnohokrát čekal. Přicházely hlasy, nořily se z jekotu, nedávaly smysl. Pak

slova — je mrtvý, mrtvý, mrtvý, Pane, buď milostiv — a potom náhle tvrdý kámen a jeho chlad na tváři.

Ženský hlas.

Pohlazení po hlavě.

Ne, ne, ne, má otevřený oči, podívejte se, je... *tááák*, hodnej kluk, zkusím, jestli... ne, ne, ne, jsi docela v pořádku... je mrtvý, mrtvý, mrtvý...

probud' se, chlapče...

probud' se...

A jsem zrozen. Zcela při vědomí si sedám na chodník, při záblesku skutečnosti zamrám.

Jakýsi muž s širokým brunátným obličejem a žlutými, nákrátko ostříhanými vlasy mě držel za ramena. Díval se mi do očí a neustále opakoval: „Tak, teď už jsi v pořádku, chlapče... teď už jsi v pořádku, chlapče...“

Kýchl jsem a sklidil za to potlesk. Muž se usmál. Všiml jsem si, že kolem postává obrovský dav a všichni natahují krky, aby na mě viděli.

„Chudáček malá!“ zvolal ženský hlas, a když jsem se podíval nad sebe, spatřil jsem ji, jak stojí v čele zástupu, žena s vyděšeným výrazem, neposlušnými rozčuchanými vlasy a očima vykulenýma, obřima a rozpítýma za brýlemi se skly jak dno láhve. Držela za ruku děvčátko. To srocení lidu vypadalo jako tváře načmárané na tabuli, jako načmárané tváře se šmouhami místo těl a sem tam nějaká ta křiklavě barevná skvrna, červená, zelená, purpurová. Pozvolna se vzdouvalo jako moře a já ho nedokázal očima pojmout, srocení se mlžilo, jako by mu v cestě stály slzy — oči jsem přitom měl suché —, mlžilo se a chvělo a točilo a proud zvuku v něm sílil, dokud mi něco nezatřáslou hlavou a neprobudilo mě to, takže jsem pak jasně, jasněji než cokoli jiného kdy předtím, uviděl tvář té dívenky, která stála před davem a vykreslená zřetelně jako námraza na oroseném skle se držela maminky za ruku.

„Takže,“ spustil ten velký muž, chytil mě prackou za bradu a natočil mi hlavu tak, abych na něho viděl, „kolik je to prstů, chlapče?“ Měl ostrý cizí přízvuk. Zvedl druhou ruku a ohnul palec s malíčkem.

„Tři,“ řekl jsem.

Dav to ocenil souhlasným zahučením.

„Správně, chlapče, správně!“ zvolal, jako bych právě udělal něco moc chytrého, postavil mě na nohy, ale dál mě držel za ramena. „Už je líp?“ zeptal se a jemně se mnou zatřásl. „Jsi moc hodný, statečný kluk. Správný kluk! Dobrý kluk! Nejlepší!“

Na krajíčku jeho očí jsem si všiml slz, které ovšem netekly, a připadlo mi to zvláštní vzhledem k tomu, jak moc se usmíval a cenil dokonale rovnou řadu drobných, zářivě bílých zubů. Jeho široká tvář byla velice blízko, hladká a růžová jako vařená šunka.

Zvedl mě na rukou do vzduchu a přitiskl mě k sobě. „Pověz, jak se jmenuješ, chlapče,“ řekl, „vezmeme tě domů za maminkou.“

„Jaffy Brown.“ Ucítil jsem v puse palec a rychle ho vytáhl. „Jmenuju se Jaffy Brown a bydlím ve Watney Street.“ A v tomtéž okamžiku se rozezněl strašlivý zvuk, jako zběhlá smečka loveckých psů, démoni z pekla, bortící se skály, hlomoz a křik.

Červenolící náhle zahřměl: „Bultere! Krucinál, zavři ho zpátky do klece! Uviděl psy!“

„Jmenuju se Jaffy Brown,“ křičel jsem, jak nejhlasitěji jsem dovedl, protože teď už jsem se plně vrátil na svět, i když se mi dělalo znepokojivě zle od žaludku. „A bydlím ve Watney Street.“

Domů mě nesl a já jsem si v náručí toho obrovského chlapa připadal jako dítě. Celou dobu ke mně mluvil, říkal: „Tak co povíme mamince? A co maminka řekne, až se dozví, že sis hrál s tygrem? Ahoj, mami, hrál jsem si s tygrem, je to

můj kamarád! Poplácal jsem ho po čenichu!“ Kolik kluků by tohle mohlo říct, ha? Kolik kluků jde takhle po ulici a potká tygra, ha? Výjimečný kluk! Statečný kluk! Jeden z deseti milionů!“

Jeden z deseti milionů. Hlava se mi nafoukla do velikosti kupole na Svatém Pavlovi, ale to už jsme i s hordou čumilů v našich stopách zabočili na Watney Street.

„Pořád vám melduju, co všechno by se mohlo stát, pane Jarmrach!“ pištěla ta obrýlená paní s dívenkou, zatímco cupitala vedle nás. „A co my? A co my, co vedle vás musíme bydlet?“ Měla skotský přízvuk a planoucí pohled.

„To zvíře bylo ospalé a syté,“ namítl muž. „Ani ne dvacet minut předtím sežralo vydatný oběd, jinak bychom s ním nehnuli. Je mi to líto, nemělo se to stát a už se to nikdy nestane.“ Kloubem prstu si utřel slzu z koutku oka. „Ale žádné nebezpečí nehrozilo.“

„Vždyť má zuby, nebo ne?“ zvolala žena. „A drápy?“

Načež dívka vykoukla zpoza mámina boku, v ruce mačkala cíp puntíkováného šátku, který měla ovázaný kolem krku. Usmívala se. Byl to můj první úsměv v životě. Říct něco takového je samozřejmě směšné; lidé se na mě usmívali často, ten mohutný pán se na mě usmál ani ne před minutou. A přesto prohlašuji: byl to můj první úsměv, protože byl první ze všech, projel mnou skrz jako jehla, co je tak tenká, že ji není ani vidět. Jenže pak s ní ta paní trochu silněji smýkla, holčička uklouzla a s rozpřaženýma rukama sebou sekla o zem a rozbila si pusou. Vydral se z ní hlasitý křik.

„Božítku,“ zhrozila se její matka, takže jsme ty dvě nechali naříkat na kraji cesty a pokračovali jsme mezi stánky tržiště k našemu domu. Paní Reganová seděla na horním schodu, ale vyskočila na nohy, a když uviděla, kolik se nás blíží, zůstala stát s otevřenou pusou. Všichni mluvili jeden přes druhého. Moje matinka seběhla dolů, přivítal jsem se s ní s otevřenou náručí a dal se do pláče.